

Види виборчих систем: порівняльний аналіз

Проблема пошуку оптимальної моделі виборчої системи в Україні займає важливе місце, оскільки виборча система відіграє провідну роль в політичному житті будь-якої демократичної країни. В сучасному політичному просторі в останній час поживалились дискусії стосовно реформування виборчої системи. Слід визнати, що у цьому дискурсі часто відчувається брак чіткого розуміння змісту основних понять, що стосуються виборчих систем, їх правового і політичного змісту. Тому актуальним на сьогодні залишається наукове вивчення існуючих видів та типів виборчих систем.

Важливе теоретичне і практичне значення цієї теми обумовлює значний інтерес серед багатьох вітчизняних дослідників, політиків. Зокрема, вивченню видів виборчих систем присвячені праці Ю. Ключковського [2], О. Мостіпана [3], М. Рибачука [4], М. Бучина [6] та інших.

У літературі з питань виборчого права часто зустрічається думка, що існують три види виборчих систем – мажоритарна, пропорційна та змішана. Насправді, їх кількість значно більша. Як зазначає В. Шаповал, «існує три основні різновиди виборчих систем і кожна з них є багатоваріантною [1, с. 322]. У зв'язку з цим можна говорити про виборчі системи мажоритарного типу, пропорційного типу та змішаного типу [2, с. 38].

Мажоритарна система визначення результатів виборів, завдяки якій депутатські мандати (один або кілька) від округу одержують тільки ті кандидати, які отримали встановлену законом більшість голосів, а всі інші кандидати вважаються необраними. Тут головним суб'єктом виборів є особа (кандидат). Для мажоритарної виборчої системи характерний, як правило, поділ країни на одномандатні виборчі округи. Хоч в деяких країнах використовують і багатомандатні виборчі округи. В одномандатних округах голосують, як правило, персоніфіковано, у багатомандатних – як за певних осіб, так і за партійними списками [6, с. 53]. Мажоритарна система може бути абсолютної більшості, відносної більшості, кваліфікованої більшості.

За мажоритарною системою абсолютної більшості обраним вважається той, хто набрав більше половини голосів (50 % + 1 голос). Якщо жоден з кандидатів не набрав потрібної кількості голосів, вибори організовуються повторно [6, с. 58]. Перевагами цієї моделі є те, що вона враховує інтереси більшості виборців. Але разом з цим, ігноруються голоси, що були подані за інших виборців. Також мажоритарна система абсолютної більшості часто передбачає проведення другого туру або повторні вибори, адже з першого разу не набирається потрібної кількості голосів [4, с. 50].

Суть мажоритарної системи відносної більшості полягає в тому, що переможцем обирають того, хто набрав найбільшу кількість голосів по відношенню до інших кандидатів, але це не має бути обов'язково більше половини голосів [6, с. 59]. Ефективність цієї системи полягає в тому, що обрання кандидатів не потребує проведення другого туру. Це в свою чергу значно економить матеріальні ресурси, зусилля та час. До вад цієї системи відносять те, що нерідко буває обраним абсолютною меншістю голосів виборців. Це означає, що вподобання більшої частини виборців, чий голоси отримали різні кандидати, які не здобули перемогу, не враховані під час розподілу мандатів [3, с. 734].

Якщо вибори реалізуються за допомогою мажоритарної системи кваліфікованої більшості, то кандидату необхідно набрати встановлену законом кваліфіковану більшість (наприклад, 2/3 чи 3/4) голосів [6, с. 59]. Ефективність цієї системи полягає у тому, що законодавчо визначивши певний необхідний для перемоги відсоток голосів, можна досягти бажаних політичних наслідків [3, с. 735]. Проте, ця система найбільш рідко застосовується через високу нерезультативність.

В загальному, до переваг мажоритарної системи можна віднести: наявність постійного зв'язку між кандидатом і виборцями округу; персоніфікація виборів: виборці голосують за конкретну людину, яку можуть побачити і оцінити; потенційний демократизм, оскільки переможця підтримує більшість виборців; простота у підрахунку голосів; можливість контролю за діяльністю депутата, його відповідальність перед виборцями; праця депутата в інтересах виборців округу; сприяння проходженню в парламент великих політичних партій і відповідно сприяння парламентській та урядовій стабільності; свобода дій депутата, оскільки він залежить лише від виборців округу. Хоча в той же час вона має ряд недоліків: викривлення результатів голосування, тобто існує значна розбіжність між кількістю отриманих голосів та кількістю депутатських мандатів; неврахування голосів значної кількості виборців; до парламенту потрапляють лише великі політичні партії, що, в свою чергу перешкоджає розвитку малих і середніх партій [6, с. 59].

Пропорційна система – це система, за якої депутатські мандати розподіляються між партіями пропорційно до кількості голосів виборців, отриманих кожною з них у межах виборчого округу. Під час застосування цієї системи округи завжди багатомандатні [2, с. 56]. Розрізняють пропорційну систему із жорсткими, напівжорсткими списками та преференціями.

Пропорційна система із жорсткими списками передбачає голосування за весь список партії, що обирається. Тобто, виборчий бюлетень має лише назву партії, її емблему і інколи список перших кандидатів з партії [3, с. 735]. В цьому і полягає основний недолік цієї моделі, адже виборці не знають конкретно за кого голосують, часто вони можуть мати інформацію лише про т. з. «обличчя партії».

При застосуванні системи преференцій виборець не просто голосує за списки партії, що обирає, а й робить помітку навпроти номеру того кандидата в кандидатському списку від партії, якому він віддає свій голос [3, с. 736]. Таким чином, обирається той, хто отримав найбільше число преференцій, в разі рівності кількості преференцій у кількох кандидатів від партії перевагу віддають тому, хто займає вище місце у партійному списку. Проте система відкритих списків може створювати певні технологічні проблеми. При умові зазначення всіх політичних партій та їх представників на великих округах, бюлетень може досягати величезних розмірів, що ускладнює процес виборів. Серед можливих вирішень проблеми може бути: проведення електронного голосування (Бельгія); розміщення списків на виборчих дільницях, електорату необхідно в бюлетень вписати лише відповідний номер кандидата. Негативний вплив системи відкритих списків може проявлятися у конкуренції між кандидатами з одного списку. Таке стимулювання внутрішньопартійної конкуренції може бути серйозним випробовуванням для міцності та консолідованості політичних партій [2, с. 70]. Більшість дослідників стверджують, що ця система є найбільш демократичною. Тому в останній час можна зустріти багато прихильників запровадження саме цієї моделі в Україні [7]

Що стосується системи напівжорстких списків, вона полягає в тому, що кандидат, який очолює партійний список, обов'язково отримує мандат, а розподіл

інших мандатів, що їх одержала партія, здійснюється залежно від кількості голосів, які одержав кандидат [2, с. 69].

Якщо узагальнити, до переваг пропорційної виборчої системи належать: розподіл голосів виборців пропорційно, зменшується можливість їх втрати; врахування інтересів різних суспільних груп; мінімізуються можливості для фальсифікацій результатів волевиявлення громадян; відбувається сприяння розвитку партійної системи та партійної ідеології; депутат маючи підтримку політичної партії має набагато більше можливостей, щоб виконати передвиборні обіцянки. Що стосується вад цієї системи: виборці голосують не за конкретних людей, а за партійний список, в якому можуть виявитися невідомі, некомпетентні, непопулярні політики; відсутність тісного зв'язку, контактів між депутатами і виборцями, оскільки депутата обирають не виборці конкретного виборчого округу, а виборчий корпус усієї країни; доволі складна система підрахунку голосів; до парламенту потрапляє багато політичних сил, що ускладнює процедуру формування парламентської більшості і часто робить уряд у країні нестабільним [4, с. 51–53].

Так як кожна з цих видів виборчих систем має ряд недоліків, часто застосовується змішана система, яка виступає альтернативою для мажоритарної та пропорційної системи. Змішані виборчі системи часто застосовуються в тих країнах, де йде пошук і становлення виборчих систем або існує необхідність досягнення компромісу між принципом представництва у парламенті різних політичних сил та стабільністю сформованого ними уряду. Саме з метою поєднання переваг мажоритарної та пропорційної систем при одночасному зменшенні негативів, які містять у собі ці виборчі системи [5, с. 36]. На сьогодні в Україні діє саме змішана виборча система.

Перевагою змішаної системи є те, що вона дає виборцеві можливість обрати депутата з округу та водночас підтримати певну політичну партію на національному рівні. Ця система дає можливість партіям, представники яких не здобули достатню для перемоги підтримку у мажоритарних округах, зібрати необхідну для обрання кількість голосів на національному рівні. Недоліком системи є те, що вона сприяє утворенню двох груп у парламенті, одна з яких чітко прив'язана до запитів виборців свого округу, а інша – орієнтується на партійне керівництво. Застосування змішаної системи може виявити негативні властивості, притаманні мажоритарній та пропорційній системам одночасно. Тому, ефективність змішаної системи полягає у тому, що її використовують часто як модельну основу для пошуку найбільш прийнятних механізмів в процесі реформування виборчої системи країни [3, с. 739].

Отже, кожен вид виборчої системи має свої переваги та недоліки, які можуть давати об'єктивні результати виборів в одній країні й водночас призвести до масових фальсифікацій у другій. Вибір виборчої системи варто робити з урахуванням особливостей країни: рівень розвитку в ній демократії, вид партійної системи та її стан, рівень правової культури та інше.

Список використаних джерел та літератури:

1. Шаповал В. М. Сучасний конституціоналізм / В. М. Шаповал – К. : Юридична фірма «Салком», 2005. – 560 с.
2. Ключковський Ю. Б. Виборчі системи та українське виборче законодавство: монографія / Ю. Б. Ключковський – К. : Час Друку, 2011. – 132 с.
3. Мостіпан О. М. Ефективність мажоритарної, пропорційної та змішаної виборчих систем / О. М. Мостіпан // Держава і право. – 2011. – Вип. 53. – С. 734–740.

4. Рибачук М. Аналіз концепцій сучасних моделей виборчих систем / М. Рибачук, Б. Райковський // Політичний менеджмент. – 2009. – № 3 (39). – С. 46–59.
5. Вагіна О. Змішана виборча система: світовий досвід застосування / О. Вагіна // Вибори та демократія. – 2011. – № 1. – С. 29–37.
6. Бучин М. Порівняльний аналіз основних виборчих систем: проблема вибору оптимальної моделі виборчої системи для України у плані дотримання демократичних принципів виборів / М. Бучин, І. Федорій // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2009. – Вип. 21. – С. 58–62.
7. Виборча реформа: що потрібно змінити? [Електронний ресурс] // Українська правда. – 2017. – Режим доступу : <http://vybory.pravda.com.ua/articles/2017/10/19/7149484/>

Гардзель Назарій Васильович
студент магістратури
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Історія розвитку міжнародного законодавства про геноцид

Геноцид є найтяжчим видом злочину, який несе за собою міжнародно-правову відповідальність країн в яких він відбувався, а також притягнення до відповідальності осіб, що скоїли даний злочин. Загальні положення «Конвенції про попередження злочину геноциду і покарання за нього» були визнані практично усіма державами світу та були включені до загального міжнародного права. Проте усвідомлення світовою спільнотою суспільної небезпеки таких дій та їхня правова оцінка відбулася лише в середині ХХ ст, а засідання міжнародних трибуналів по засудженню осіб винних у скоєнні геноциду триває й зараз. Тому вищезазначені твердження обумовили необхідність дослідження історії розвитку міжнародного законодавства про геноцид.

Особливості історії розвитку міжнародного законодавства про геноцид досліджували та аналізували у своїх працях С. Мохончук [8], Р. Ребриш [10], В. Головченко [2], А. Бакаєв [1] та ряд інших вчених.

Геноцид є найтяжчий вид міжнародного злочину в правовому контексті, котрий застосовується до представників певних народів за їх приналежність до національної чи релігійної спільноти з метою їхнього фізичного знищення.

Питання про юридичне обґрунтування злочинів, що стосуються масових знищень окремих груп людей розпочато в середині 1930-х рр. Одним із перших, хто почав досліджувати та юридично обґрунтовувати «акти знищення, спрямовані проти етнічних, соціальних, релігійних груп населення» був єврей за релігійною приналежністю, поляком за походженням та американцем за громадянством - Рафаель Лемкін [7, с. 21–22].

Поняття «геноцид» з етимологічної точки зору значення слова, латинською перекладається як «genos» (рід, плем'я), «caedo» (знищувати, вбивати). Відповідно значення поняття геноцид – крайня форма перетворення расистських ідеологій в життя [8, с. 356].

Цікавим є те, що в радянський період як в УРСР так і в СРСР до 1960-го р. в тлумачних словниках такого терміну не існувало. Одою із перших праць радянських науковців де трактується термін «геноцид» був словник російської мови